

УДК 342.2.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.4>

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ІЗ СПІВРОБІТНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ ЛЮДИНИ

Войтович Є.М.,

доктор філософії,

доцент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін,

Національний університет водного господарства та природокористування

Войтович Є.М. Організація взаємодії слідчих із співробітниками оперативних підрозділів на початковому етапі розслідування насильницького зникнення людини.

У статті розглянуто питання організації взаємодії слідчих із співробітниками оперативних підрозділів на початковому етапі розслідування насильницького зникнення людини. Визначено поняття насильницького зникнення у міжнародно-правових актах та національному законодавстві. Зазначено розуміння поняття «взаємодії» різними авторами. Окреслено важливі аспекти взаємодії органів досудового розслідування, процесуального керівника із оперативними підрозділами, види та порядок такої взаємодії. Проаналізовано законодавчу основу взаємодії органів досудового розслідування та оперативних працівників як в межах національного законодавства, так і на рівні міжнародних нормативно-правових актів. Перераховано шляхи організації взаємодії, контролю за виконанням наданих вказівок і доручень у межах кримінальних проваджень. Визначено обставини, які погіршують якість взаємодії та шляхи їх вирішення. Вказано обставини, що позитивно впливають на взаємодію і сприяють досягненню позитивного кримінально-процесуального результату. Перераховано питання, які вирішуються в ході виконання доручень оперативними працівниками, найбільш поширені слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться оперативними підрозділами за дорученнями, спрямовані на встановлення істини у кримінальних провадженнях, пов'язаних із насильницьким зникненням. Окрім того, у статті зазначено форми взаємодії та процесуальні дії, які не передбачені у національному законодавстві, однак закріплені у ратифікованих Україною міжнародних договорах. Встановлено особливості взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами в умовах збройної агресії російської федерації, коли кількість осіб, які є потерпілими від насильницького зникнення зростає щоденно. Приділено увагу міжнародно-правовому аспекту такої взаємодії. Визначено можливості Інтерполу під час здійснення міжнародного розшуку осіб, причетних до вчинення насильницького зникнення. Підведено підсумки та визначено найбільш ефективні форми взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів в ході розслідування насильницького зникнення людини.

Ключові слова: насильницьке зникнення людини, слідчий, процесуальний керівник, оперативний підрозділ, взаємодія, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, доручення, Інтерпол.

Voitovych E.M. Organization of interaction between investigators and employees of operational units at the initial stage of the investigation of a forced disappearance of a person.

The article considers the issue of organizing interaction between investigators and employees of operational units at the initial stage of the investigation of a person's enforced disappearance. The concept of enforced disappearance in international legal acts and national legislation is defined. The understanding of the concept of «interaction» by various authors is indicated. Important aspects of the interaction of pre-trial investigation bodies, the procedural manager with operational units are outlined, the types and procedure for such interaction are analyzed. The legislative basis for the interaction of pre-trial investigation bodies and operational employees is analyzed both within the framework of national legislation and at the level of international regulatory legal acts. The ways of organizing interaction, monitoring the implementation of the instructions and instructions provided within the framework of criminal proceedings are listed. The circumstances that worsen the quality of interaction and ways to resolve them are identified. The circumstances that positively affect interaction and contribute to achieving a positive criminal procedural outcome are indicated. The issues that are resolved during the execution of assignments by operational officers are listed, the most common investigative (search)

actions, covert investigative (search) actions that are carried out by operational units on assignments, aimed at establishing the truth in criminal proceedings related to enforced disappearance. In addition, the article indicates the forms of interaction and procedural actions that are not provided for in national legislation, but are enshrined in international treaties ratified by Ukraine. The peculiarities of interaction between pre-trial investigation bodies and operational units in the conditions of armed aggression of the Russian Federation, when the number of persons who are victims of enforced disappearance is growing daily, are established. Attention is paid to the international legal aspect of such interaction. The capabilities of Interpol during the international search for persons involved in the commission of enforced disappearance are determined. The results are summarized and the most effective forms of interaction between pre-trial investigation bodies and operational units during the investigation of the enforced disappearance of a person are determined.

Key words: enforced disappearance of a person, investigator, procedural leader, operational unit, interaction, investigative (search) actions, covert investigative (search) actions, mandate, Interpol.

Постановка проблеми. Забезпечення безпеки особи, суспільства та держави від загроз, в тому числі злочинних посягань – найбільш пріоритетне завдання всіх інститутів державної влади в Україні. Українська держава продовжує перебувати в стані війни з російською федерацією, яка здійснює військову агресію, її представники вчиняють злочини проти волі, честі та гідності військових і цивільного населення. Саме тому питання про доцільність вивчення насильницького зникнення людини є актуальними, особливо в контексті проведення якісного досудового розслідування у тісній взаємодії з оперативними підрозділами з тим, щоб жодна причетна особа, в тому числі представники країни-агресора, не уникнула передбаченої Законом відповідальності, а потерпілим особам було відшкодовано усі завдані збитки.

Метою статті є вивчення проблем взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами на початковому етапі розслідування насильницького зникнення людини та шляхи їх вирішення.

Стан опрацювання проблематики. У дослідження проблеми насильницьких кримінальних правопорушень вагомий внесок внесли вчені-криміналісти України: Ю.П. Аленін, Л.І. Аркуша, В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, Т.В. Варфоломеева, В.К. Весельський, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, В.Я. Горбачевський, І.В. Гора, М.Л. Грібов, А.В. Іщенко, О.А. Кириченко, Н.І. Клименко, І.І. Когутич, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Маляренко, П.В. Цимбал, К.О. Чаплинський, С.С. Чернявський, Ю.М. Чорноус, В.Ю. Шепітько та інші. Автори Бабін Б. [2], Задоя К.П. [1], Кузьмічов В.С., Чорноус Ю.М. [5], Цвікі В. [14-15] розглядали питання міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень. Однак, проблема взаємодії органів досудового розслідування і оперативних підрозділів під час розслідування насильницького зникнення людини не достатньо висвітлена у юридичній літературі та потребує додаткового вивчення.

Виклад основного матеріалу. Конституція України передбачає захист прав і свобод кожного громадянина та проголошує, що людина, її життя, здоров'я, честь та гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю (стаття 3) [7]. Успіх цієї діяльності значною мірою залежить від теоретичних розробок протидії окремим видам кримінальних правопорушень, та ефективної діяльності правоохоронних органів у боротьбі з тяжкими та особливо тяжкими кримінальними правопорушеннями проти волі, честі та гідності особи. Реальне забезпечення дотримання цих прав гарантується нормами кримінального законодавства, які встановлюють відповідальність за посягання на свободу та недоторканність особи. Мова йде, зокрема, про кримінально-правові засоби, передбачені статтею 146-1 Кримінального кодексу України «Насильницьке зникнення» [8].

З огляду на це варто зауважити, що здійснити досудове розслідування на високому професійному рівні, досягти в стислі строки позитивного процесуального результату можливо лише за умови спільної, чіткої, узгодженої діяльності (взаємодії) слідчого з працівниками оперативних підрозділів. У той же час, відповідно до ст. 2 Міжнародної Конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (2006 р.) насильницьким зникненням вважається арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі в будь-якій іншій формі представниками держави чи особами або групами осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави, при подальшій відмові визнати факт позбавлення волі або приховування даних про долю чи місцезнаходження зниклої особи, унаслідок чого цю особу залишено без захисту закону [10; 11].

Разом з цим, насильницьке зникнення в розумінні статті 146-1 Кримінального кодексу України, є арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, вчинене представником держави, в тому числі іноземної, з подальшою відмовою визнати факт такого арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або приховування даних про долю такої людини чи місце перебування [8].

Враховуючи, що особливістю досудового слідства у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення людини є співробітництво із компетентними органами іноземних держав, очевидним є те, що, по-перше, дослідженню підлягає питання, наскільки правові норми, які регламентують досудове розслідування України та особливості його реалізації відповідають міжнародним стандартам щодо дотримання прав та свобод людини. По-друге, важливим аспектом є дослідження спільних та відмінних ознак кримінального провадження України та інших держав, адже реалізація заходів міжнародного співробітництва пов'язана із взаємодією їх правових систем, екстратериторіальною дією кримінального процесуального закону, що визначає ефективність співробітництва, впливає на доказове значення отриманих результатів [16, с. 150].

В умовах протидії організованій міжрегіональній злочинності особливої актуальності набувають питання взаємодії підрозділів поліції з іншими підрозділами, правоохоронними органами України і міжнародними правоохоронними органами, державними установами та організаціями, недержавними установами і підприємствами, а також організації обміну оперативно-розшуковою інформацією [17, с. 232]. Враховуючи актуальність проблеми взаємодії в протидії злочинності, необхідно приділити увагу висвітленню сутності такої діяльності, а також розкрити сучасні особливості взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування насильницького зникнення людини.

Так, під взаємодією розуміють засновану на законі сумісну або узгоджену за метою, часом і місцем діяльність органів і посадових осіб із метою найбільш успішного та ефективного виконання завдань кримінального судочинства. Взаємодією є заснована на законі співпраця не підпорядкованих один одному органів, за якої вони діють узгоджено, своєрідно, поєднуючи застосовувані ними сили, засоби й способи з метою попередження, припинення та розкриття злочинів, притягнення до кримінальної відповідальності винного, розшуку обвинуваченого і відшкодування збитків, завданих злочином.

Під взаємодією слід розглядати однакове (разове) або досить тривале (за часом) об'єднання зусиль, засобів і методів для досягнення завдань виявлення, швидкого й повного розкриття злочинів, викриття винних і забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнений до справедливого покарання і жоден невинний не був притягнутий до кримінальної відповідальності і засуджений. З позитивного боку відзначають, що таке визначення має комплексний характер, тобто розглядається через призму діяльності, чітко окреслює мету взаємодії та акцентує увагу на її правовому характері.

У свою чергу В.В. Топчий та В.Я. Горбачевський, під взаємодією розуміють як узгоджені, такі що ґрунтуються на завданнях кримінального провадження, комплексні (процесуальні й оперативно-розшукові) дії суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, метою яких є розкриття, розслідування і запобігання злочинам, притягнення до відповідальності винних осіб виключно на підставах, визначених нормами кримінального процесуального закону та іншими нормативними актами, що здійснюється при суворому розмежуванні їх компетенції, у межах наданих повноважень, шляхом найбільш ефективного сполучення дозволених для них заходів і відповідного матеріального забезпечення при збереженні таємниці досудового розслідування та джерел отримання конфіденційних відомостей [18, с. 126].

Систематизувавши й узагальнивши думки науковців, які в різні часи досліджували важливі аспекти взаємодії, варто констатувати, що під останньою переважно розуміють спільні дії оперативних та інших підрозділів і служб, як:

спільна комплексна діяльність взаємно не підпорядкованих служб і підрозділів, спрямована на вирішення загальних завдань;

спільні погоджені дії на підставі нормативно-правових положень, спрямованих на запобігання або розкриття злочинів, а також розшук злочинців, що втекли або переховуються;

спільна діяльність не підпорядкованих по службі оперативних підрозділів для максимальної концентрації спільних сил і засобів з метою найбільш ефективного вирішення тактичних завдань;

спільні комплексні або узгоджені за часом та місцем дії оперативних підрозділів із вирішення спільними зусиллями завдань під час протидії злочинності;

спільна концентрація сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети та здійснення відповідних спільних заходів.

Проведений аналіз широкого спектру поглядів щодо поняття взаємодії загалом, а також у правоохоронній діяльності зокрема, надає можливість висловити власне бачення щодо визначення цього терміну. Так, під взаємодією слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування насильницького зникнення людини варто розуміти передбачену чинним законодавством та узгоджену за часом, місцем і послідовністю проведення систему певних взаємодоповнюючих дій, включаючи обмін інформацією, направлених

на реалізацію повноважень слідчих підрозділів у цій сфері, пошук і фіксації фактичних даних про злочини та осіб, які їх вчинили з використанням можливостей міжнародних організацій, а також закордонних правоохоронних органів та органів влади, неурядових організацій.

При розслідуванні насильницького зникнення людини слідчі підрозділи взаємодіють з іншими підрозділами Національної поліції, насамперед, оперативними. Враховуючи вимоги Інструкції з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України [20], організація взаємодії слідчих підрозділів з іншими органами досудового розслідування у протидії злочинам може забезпечуватись шляхом:

комплексного використання сил і засобів усіх підрозділів органів поліції під час досудового розслідування насильницького зникнення людини;

створення для всебічного, повного та неупередженого дослідження обставин кримінального провадження насильницького зникнення людини слідчо-оперативних груп із включенням до їх складу працівників оперативних та інших підрозділів органів Національної поліції України, а у разі необхідності – міжвідомчих слідчо-оперативних груп;

ефективного контролю за своєчасним та повним виконанням оперативними підрозділами доручень слідчих про проведення СРД, НСРД;

якісної підготовки матеріалів з проблемних питань діяльності органів досудового розслідування при розслідуванні насильницького зникнення людини та їх обговорення на колегіях (нарадах) МВС, Національної поліції України, ГУНП, спільних колегіях і нарадах з іншими правоохоронними та державними органами та прийняття конкретних і ефективних управлінських рішень.

Організаційні аспекти взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні розкриваються у відповідній Інструкції [20]. Аналіз викладених у ній положень показав, що там відсутній окремий розділ, який би передбачав взаємодію при виявленні та розслідуванні насильницького зникнення людини.

Більшість авторів, не наводячи визначення формам взаємодії, зазвичай поділяють їх на правові або процесуальні та організаційні або непроцесуальні.

Серед процесуальних форм взаємодії, які використовують на практиці під час розслідування насильницького зникнення людини, слід зазначити:

1. Виконання письмових доручень слідчого оперативними підрозділами щодо проведення СРД та НСРД.

Згідно зі ст. 41 КПК України, оперативні підрозділи органів Національної поліції здійснюють СРД та НСРД в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів Національної поліції не мають права здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [16].

2. Здійснення розшуку потенційного підозрюваного оперативними підрозділами за дорученням слідчого, прокурора.

Згідно зі ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцеперебування підозрюваного невідоме або він перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови належного повідомлення про такий виклик, то слідчий, прокурор оголошує його розшук. Про оголошення розшуку виносять окрему постанову.

Здійснення розшуку підозрюваного можуть доручити оперативним підрозділам.

3. В необхідних випадках оперативними працівниками здійснюються встановлення свідків та очевидців насильницького зникнення, їх анкетних даних, актуальних засобів зв'язку з тим, щоб слідчі слідчої групи мали можливість викликати їх до органу досудового розслідування чи іншого місця для проведення допиту, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту чи інших слідчих (розшукових) дій з їхньою участю. При встановленні значної кількості свідків насильницького зникнення (взвод, рота військовослужбовців, значна кількість цивільних осіб, які перебували на контрольно-пропускному пункті, тощо) доцільно залучати шляхом надання письмового доручення оперативних працівників до проведення допиту встановлених осіб як свідків з метою фіксації фактичних даних з приводу події кримінального правопорушення. При цьому доручати проведення оперативним працівникам проведення таких слідчих (розшукових) дій, як проведення одночасних допитів, пред'явлення для впізнання та слідчого експерименту не рекомендується, хоча і не заборонено чинним Кримінальним процесуальним кодексом України.

4. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється оперативними підрозділами на підставі письмового доручення слідчого, прокурора. При цьому, слід зауважити, що під час проведення досудового розслідування насильницького зникнення за попередньою правовою кваліфі-

кацією ч. 1 ст. 146-1 КК України, можливість отримати дозвіл на проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій неможливо з огляду на те, що згідно ч. 4 ст. 12 КК України, вказаний злочин відноситься до категорії нетяжких [8].

Серед чинників, які негативно позначаються на взаємодії слідчих та оперативних підрозділів під час розслідування насильницького зникнення людини, виділяють відсутність можливості оперативними працівниками здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою, звертатися з таким клопотанням до слідчого судді чи прокурора (ч. 2 ст. 41 КПК України); постановка перед оперативними підрозділами неконкретного завдання, формальність направлення слідчим доручення або дублювання аналогічних доручень; доручення слідчими значної кількості слідчих (розшукових) дій, тобто його «самоусунення» від розслідування насильницького зникнення, неможливість отримати дозвіл на проведення основного комплексу негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях за попередньою правовою кваліфікацією ч. 1 ст. 146-1 КК України [8].

У свою чергу, варто виділити обставини, що виникають під час взаємодії з оперативними співробітниками, що перешкоджають ефективному розшуку особи, яка зникла: формальне надання оперативними працівниками відповіді на доручення слідчого, прокурора; невиконання вказівок слідчого у визначений КПК України термін; ігнорування доручення слідчого, прокурора.

З часу набуття незалежності Україна послідовно розбудовує систему міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, у тому числі з питань взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях. Зазначені заходи включають як інституційне забезпечення цієї діяльності, так і розвиток нормативно-правової бази. Зокрема, наша держава приєдналася до численних багатосторонніх конвенцій у цій сфері, укладених в рамках ООН, Ради Європи, інших міжнародних організацій, а також підписала низку двосторонніх договорів з іншими державами у цій сфері.

Детальна регламентація у Кримінальному процесуальному кодексі України порядку та процедур правової допомоги під час кримінального провадження (окремий розділ IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», який складається з 74 статей) свідчить про важливу увагу, яку приділяє український законодавець питанням міжнародної боротьби зі злочинністю, та прагнення чітко визначити процедури взаємної допомоги [9]. Це слід розцінювати як адекватну реакцію на сучасний стан міжнародної злочинності.

Під час розслідування насильницького зникнення людини виникає необхідність у міжнародному співробітництві правоохоронних органів. Слід позитивно оцінити введення до КПК України, на відміну від КПК 1960 р., можливості зупинити досудове розслідування при необхідності виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва (п. 3 ч. 1 ст. 280) [21, с. 391]. Відповідно ж до ст. 542 КПК, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків тощо. Найбільш поширеними процесуальними діями в межах міжнародного співробітництва є такі: виконання запитів про міжнародну правову допомогу; видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція); перейняття кримінального провадження тощо. За необхідності виконання вказаних процесуальних дій слідчий за погодженням з прокурором вносить обґрунтовану постанову про зупинення досудового розслідування [22, с. 110].

Законодавство України не встановлює вичерпного переліку процесуальних дій та заходів, які можуть бути проведені у порядку надання правової допомоги. Вони передбачені у главі 20 (слідчі (розшукові) дії) та главі 21 (негласні слідчі (розшукові) дії) КПК України. Перелік процесуальних дій не вичерпується посиланням на процесуальні дії, різновиди та порядок яких визначені КПК. Процесуальні дії можуть бути встановлені й у міжнародному договорі.

Порядок координації дій правоохоронних органів на території СНД регламентовано Положенням про Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав – учасниць СНД від 25 листопада 2005 р., відповідно з яким це Бюро сприяє підготовці та проведенню оперативно-розшукових заходів і комплексних операцій, що зачіпають інтереси декількох держав, здійсненню міждержавного розшуку та видачі осіб, які переходять від кримінального переслідування або виконання вироку, слідчо-оперативним і оперативно-розшуковим групам, працівникам міністерств внутрішніх справ і державних органів держав – учасниць СНД у розкритті та розслідуванні злочинів, формуванню спеціалізованого банку даних про лідерів злочинного середовища, організаторів та активних учасників міжнародних злочинних співтовариств та їх злочинні зв'язки, забезпеченню обміну інформацією (у тому числі оперативно-розшуковою) між міністерствами внутрішніх справ, а також між міністерствами внутрішніх справ й іншими правоохоронними органами тощо [23].

У рамках взаємодії при розслідуванні насильницького зникнення варто розглянути оголошення підозрюваного у міжнародний розшук. Відповідно до ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор оголошує його розшук, про що вноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо приймається таке рішення, відомості про що вносяться до ЄРДР. Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам [16]. У статті 335 КПК України зазначено, що розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та/або прокурору. Із цього слідує, що КПК України безпосередньо регулює процесуальні аспекти розшуку учасників кримінальних проваджень та вказує на порядок взаємодії з оперативними підрозділами з метою встановлення місця знаходження осіб, оголошених в розшук [16].

Державний розшук оголошується органом Національної поліції, на території обслуговування якого вчинено злочин, порушено кримінальне провадження, а потерпілого не вдалося знайти, підозрюваного (обвинуваченого) не вдалося затримати першочерговими (невідкладними) заходами. На етапі державного розшуку суб'єкти розшукової роботи здійснюють комплекс оперативних заходів для встановлення місцеперебування жертви або виявлення і затримання осіб, які переховуються, на підставі вихідної інформації, отриманої у процесі першочергових заходів. Під час здійснення розшуку вирішується його головне завдання – виявлення і затримання або встановлення місцезнаходження розшукуваної особи.

Міжнародний розшук – це сукупність ОРЗ, слідчих дій та адміністративно-перевірочних заходів, що координуються міжнародними спеціалізованими організаціями або вповноваженими органами держав та проводяться відповідно до норм міжнародного та національного права, закріплених у законодавчих нормативно-правових актах з ОРД, відомчих нормативно-правових актах. У вузькому розумінні міжнародний розшук є комплексом координованих Інтерполом за допомогою Національних центральних бюро ОРЗ, які проводяться у його країнах-членах оперативними підрозділами правоохоронних органів цих держав.

Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» (2018 р.) [24] визначено правовий статус осіб, зниклих безвісти, та забезпечено правове регулювання відносин, пов'язаних із встановленням та обліком, розшуком і соціальним захистом таких осіб та їхніх родичів.

Держава зобов'язана вжити всіх можливих заходів для розшуку особи, зниклої безвісти. У разі якщо особа, зникла безвісти на території України, є громадянином іншої держави, НПУ зобов'язана в установленому законодавством порядку повідомити уповноважені органи держави, громадянином якої така особа є, про факт її зникнення та про результати її розшуку.

У разі встановлення особи підозрюваного рішення про оголошення розшуку може бути реалізовано в одному з двох варіантів: слідчим, прокурором вноситься окрема постанова про розшук підозрюваного, а у разі зупинення досудового розслідування – окремий пункт про розшук підозрюваного вноситься в постанову про зупинення досудового розслідування. До кожної з цих постанов приєднуються копії повідомлення про початок досудового розслідування (ст. 214 КПК), письмового повідомлення про підозру (ст. 277 КПК), ухвали про обрання запобіжного заходу (ст. 176 КПК). Згідно зі ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор оголошує його розшук. Про оголошення розшуку вноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо саме таке рішення приймається, відомості про що вносяться до ЄРДР. Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам. Відповідно до ч. 2 ст. 280 КПК України до зупинення досудового розслідування слідчий зобов'язаний виконати всі СРД та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також всі дії для встановлення місцезнаходження особи, якщо зупинити досудове розслідування необхідно у зв'язку з обставинами, коли підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме. В силу вимог ч. 5 цієї ж норми, після зупинення досудового розслідування проведення СРД не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного. Вказаний випадок І.В. Басиста відносить до безпосереднього виконання рішення слідчого (слідчого судді, який дав дозвіл на затримання та доставляння до суду під вартою) оперативним підрозділом, який є єдиним його виконавцем [25, с. 437].

У постанові, яка є підставою для розшуку підозрюваного, обов'язково повинні міститися відомості про зміст суспільно небезпечного діяння, кримінально-правову кваліфікацію кримінального правопорушення, дані про розшукувану особу. Окрім цього, слід приєднати до постанови довідку про зовнішність розшукуваної особи, її одяг, звички, особливі прикмети, родинні та інші зв'язки, останнє місце роботи, місця ймовірного перебування, паспортні дані, фотографії тощо.

Відомості про оголошення розшуку невідкладно, тобто не пізніше наступного дня, вносяться до ЄРДР. Слідчий здійснює розшук підозрюваного шляхом проведення гласних і негласних СРД, а також доручаючи його проведення оперативним підрозділам. В останньому випадку слідчий не вправі визначати методи, за допомогою яких повинен здійснюватися розшук такої особи [26].

В рамках міжнародного розшуку осіб які вчинили арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі людини правоохоронні органи України мають можливість ініціювати проведення розшукових заходів на території однієї, декількох або усіх держав-учасниць Інтерполу, ініціювати публікацію міжнародного повідомлення Інтерполу, розмістити в банках даних Генерального секретаріату Інтерполу інформацію щодо розшукуваних або інших осіб, у тому числі громадян України, які не знаходяться в розшуку, але є членами організованої злочинної групи або схильні до вчинення тяжких злочинів на території різних держав [27, с. 488].

Аналіз нормативних документів, думок науковців та правозастосовної практики свідчить про те, що в Україні немає одностайної думки з приводу чіткого алгоритму дій під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Хотілося б зазначити, що процедура здійснення міжнародного розшуку безпосередньо регламентується відомчими нормативно-правовими актами, як правило, з обмеженим режимом доступу, де процедурі здійснення міжнародного розшуку присвячено окремі розділи, а також Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженою спільним наказом МВС, СБУ, ДМС, Генпрокуратури, Держприкордону, ДПА від 9 січня 1997 року № 3/1/2/5/2/2, наказом МВС України «Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу» від 17 жовтня 2014 року № 1092, оскільки центральним органом, який забезпечує здійснення міжнародного розшуку, є Інтерпол.

Розшук осіб, що вчинили кримінальне правопорушення за ст. 146-1 КК України є надсилання запиту про здійснення розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території України. Слідчий та/або прокурор звертаються до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України (в Україні Національна поліція виступає як Національне центральне бюро Інтерполу). Туди подається запит про публікацію щодо особи так званої «синьої картки», мета якої – встановлення реального місцезнаходження особи. У такому запиті має бути викладена повна та об'єктивна інформація про події та факти щодо розшукуваних осіб [28].

Інтерпол оголошує міжнародний розшук і не тільки дає сигнал про його початок у вигляді направлення до поліції всіх країн-учасниць відповідного повідомлення-циркуляра, а й визначає межі проведення розшукових заходів, тобто вирішує чи потрібно до нього залучати поліції усіх країн-учасниць цієї міжнародної організації, чи ж можна обмежитись тільки країнами одного-двох сусідніх регіонів. Інтерпол координує розшук, а після його завершення сповіщає поліцію країн, що брали в ньому участь, про його результати.

Висновки. Таким чином, саме початковий етап розслідування насильницького зникнення людини використовується для позначення певного періоду досудового розслідування, під час якого слідчий здійснює організаційні заходи для встановлення усіх обставин злочину, розшуку потерпілого та особи підозрюваного. Основна спрямованість початкового етапу розслідування – інтенсивний пошук, виявлення і закріплення доказів шляхом проведення СРД, НСРД та ОРЗ. На цьому етапі здійснюється основна робота по розслідуванню насильницького зникнення людини.

Отже, розслідування насильницького зникнення людини передбачає залучення до проведення відповідних заходів широкого кола суб'єктів, які визначаються в залежності конкретної ситуації, а також від їх повноважень і компетенції. Досягнення позитивного результату в роботі з виявлення та припинення злочинів, їх розслідування залежить від налагодження дієвого механізму взаємодії як елементу організації діяльності слідчого. Організація взаємодії слідчих підрозділів з правоохоронними органами інших держав забезпечується через Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції МВС і Департамент міжнародного поліцейського співробітництва НПУ. Така взаємодія може відбуватись, зокрема, у формі обміну оперативної значимою, криміналістичною та іншою інформацією, обміну архівною інформацією, виконання запитів та доручень, взаємного сприяння в проведенні СРД, НСРД, ОРЗ, спільного здійснення спеціальних операцій, а також обміну досвідом роботи та проведення міжвідомчих наукових досліджень. При цьому використовуються можливості Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, членом якої є Україна, а також Європейської поліцейської установи (Європолу), з якою у нас чинною є Угода про процесуальне та стратегічне співробітництво.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Задоя К. П. Визнання насильницького зникнення злочином *sui generis* за кримінальним правом України: *pro et contra*. *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 4. С. 59–73.

2. Бабін Б. Насильницькі зникнення в Україні. Правові декларації та реалії війни. *Українська правда*. 2019. 24 лют. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/02/24/7207525>.
3. Войтович Є.М. Поняття насильницького зникнення людини. Актуальні питання криміналістики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 груд. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 282–285.
4. Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення: Резолюція 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18 груд. 1992 р.. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_225.
5. Кузьмічов В.С., Чорноус Ю.М. Розслідування злочинів: міжнародне і національне законодавство. Теорія і практика: навч. посіб. Київ: КНТ, 2008. 448 с.
6. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 8 листопада 2001 року. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_518.
7. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
9. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
10. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень: рішення Організації Об'єднаних Націй від 20 грудня 2006 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
11. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень: Закон від 17 черв. 2015 р. № 525-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/525-19#n2>.
12. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти: Закон від 12 лип. 2018 р. № 2505-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19>.
13. Старостенко Л.В. Співвідношення понять «насильницьке зникнення» та «викрадення людини» в міжнародному праві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 3. С. 73–76.
14. Цвікі В. Міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень. *Європейські перспективи*. 2015. № 2. С. 124–130.
15. Цвікі В.Ю. Міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Львів, 2017. 237 с.
16. Чорноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 556 с.
17. Чорноус Ю.М. Особливості взаємодії при розслідуванні злочинів міжнародного характеру. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. О.Е. Дідоренка*. 2012. № 1 (58). С. 231–239.
18. Топчій В.В., Горбачевський В.Я. Взаємодія правоохоронних органів у запобіганні транснаціональній організованій злочинності в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 4. С. 121–129.
19. Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України, затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України 06 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17>.
20. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07 лип. 2017 р. № 575. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0937-17>.
21. Татаров О.Ю. Екстрадиція: деякі проблеми теорії і практики. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2011. № 4. С. 387–400.
22. Мірковець Д.М. Деякі питання зупинення досудового слідства. *Проблеми діяльності слідчих органів внутрішніх справ України* : тези доп. кр. столу (Київ, 22 квіт. 2010 р.). Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 109–113.
23. Лисиченко В.К., Шехавцов Р.М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями: наук.-практ. посіб. Київ, 2009. 163 с.
24. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти: Закон від 12 лип. 2018 р. № 2505-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19>.

25. Басиста І.В. Прийняття і виконання процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування: теоретичні і практичні проблеми: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 533 с.
26. Мазурок О.Я. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з безвісним зникненням особи. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 23-24 жовт. 2015 р.). Запоріжжя, 2015. С. 128–131.
27. Гузела М. Проблема розшуку підозрюваного у процесі кримінального провадження: деякі аспекти міжнародного співробітництва. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 855. С. 487–493.
28. Тимошенко А. Яку мету мають правоохоронці, коли ініціюють міжнародний розшук осіб? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/procedura-ogoloshennya-osobi-v-mizhnarodniy-rozshuk-etapi-ta-insaydi.html>.